

FYNSKE AARBØGER

UDGIVET AF
HISTORISK SAMFUND FOR FYNS STIFT

IV₁

I KOMMISSION I HEMPESKE BOGHANDEL
ODENSE 1950

CHR. KIILSGAARD: RUDKØBING
TOPOGRAFI OG BYSTYRE, 1. DEL, 1949.

(Udgivet af Rudkøbing byråd, i kommission hos Adr. Brandt.)

Tæt på sin bog fra 1947 om Rudkøbing havns historie har Rudkøbings flittige stedhistoriker, tandlæge Chr. Kiilsgaard udsendt første del af en byhistorie: *Rudkøbing. Topografi og Bystyre*. Byhistorier er nutildags ingen sjældnen vare. Snart hvert år ser en ny dagens lys. Ikke alle er lige grundige og gode. Men bag hver enkelt ligger hos bogens skaber en brødløs kærlighed til emnet og en tidrøvende arbejdsydelse, der ikke mindst tjener ham til ære, når sliddet må udføres i en karrigt tilmålt fritid. — Man kan give Kiilsgaard tilslutning, når han i sit forord bemærker, at det til en byhistorie ikke er nok at give blot de topografiske forhold og byens styre. I en afrundet behandling skal naturligvis også indgå en beskrivelse af byens erhvervsliv, handel, retsvæsen, skolevæsen, og hvad der ivotrigt hører byens liv til. Det er store krav, men for at bogen ikke skal blive en torso, må man håbe, at det lykkes forfatteren at få tid — trods han egen tvivl herom — til i senere bind at inddrage også disse kerneemner i sin skildring.

Det foreliggende bind indledes med en kort oversigt over de forhistoriske fund, der er fremdraget på byens område. Skildringen er her behageligt fri for dristige tankespind, og forfatteren gør rigtigt opmærksom på, at man ikke af få oldfund bør slutte til en varig, endsige bymæssig, bebyggelse. Efter en omtale af navnet Rudkøbing, der første gang er afhjemlet i 1296 og sikkert rigtigt tolkes som købingen på den for træer ryddede plads, følger bogens hoveddel: byens topografi til 1660. Forfatteren er her i

stand til at give en række vigtige oplysninger, som han har tilvejebragt ved årvågent at følge de senere års grundudgravninger og dræningsarbejder i byen. Det er herunder lykkedes ham at stedfæste forløbet af den voldgrav med palisadevold, der udgjorde Rudkøbings middelalderlige befæstning, afløst af nye anlæg 1644 og 1659 i forbindelse med svenskekrigene. Og på samme måde kortlægges den lille bys middelalderlige gadenet. En indgående skildring gives dernæst af de for byen livsvigtige markjorder, som lå under fællesdrift, til de udskiftedes i 1822. I forbindelse med byens topografi står også en omtale af de ødelæggende ildsvåder, der 1580 og 1610 hærgede byen, og for hvis følger borgerne endnu ikke havde friet sig, da den store katastrofe, svenskekrigene 1658 og 59, indtraf. De førte gennem garnisonerede lejetroppers plyndringer en ubeskrivelig fattigdom over byen og gav den et økonomisk knæk neppe endnu overvundet ved år 1700.

Bag denne byhistorie ligger et stort, fortjenstfuldt arbejde. Den er velskrevet, og det arkivalske kildestof synes godt nyttet. Der er fyldige registre. Det typografiske udstyr, herunder gengivelsen af mange smukke billeder, tjener Langelands Centraltrykkeri til ære. Gid det må lykkes Chr. Kiilsgaard at nå sit mål: at give en samlet, afrundet Rudkøbing bys historie.

Erling Albrechtsen.

FORENINGSMEDDELELSER

Samfundets sommerudflugt fandt sted Kristi Himmelfartsdag d. 26. maj 1949, og denne gang gik turen til Østfyn. Skønt det trak med tunge regnbyger det meste af dagen, holdt tørvejret sig, hvad deltagerne var glade for. I udflugten deltog godt 400 medlemmer. Man samledes ved 11-tiden på Sanderumgård. Her bød kammerherre Vind velkommen og skildrede derefter Sanderumgårds historie, særlig omtaltes Johan Bülow og hans haveanlæg. Bagefter åbnede kammerherre Vind huset for medlemmerne.

Da tiden var knap, sløjfedes besøget i Rønninge kirke, og man tog videre til Rønningsøgård, hvor samfundets sekretær holdt foredrag om gårdens bygherre Kaspar Markdanner og om gårdens historie. Gårdens ejer kammerherre, Baron Bille-Brahe-Selby viste samfundet den store venlighed at give adgang til huset. Derefter kørte man til Christianslund ved Nyborg, hvor man holdt frokosthvil. Kl. 15 tog man til Juelsberg, hvor hofjægermester Gregers Juel bød velkommen, og hvor samfundets sekretær gjorde rede for Juelsbergs historie. Også her blev der lejlighed til at komme ind. Det var en stor oplevelse at se de smukke rum med de mange slægtsminder. Mange medlemmer benyttede også lejligheden til en tur i parkerne. At udflugten blev så vellykket skyldes ikke mindst den gæstfrihed og hjertelighed, vi mødte, og samfundet vil derfor ved denne lejlighed bringe kammerherre Vind, kammerherre, baron Bille-Brahe-Selby og hofjægermester Gregers Juel en tak for venlig modtagelse.

Den 18. marts 1950 afholdtes generalforsamling i Møntergaardens kirkesal i Odense. Politimester Woll, Kerteminde, valgtes til dirigent.

Formanden aflagde beretning og udtalte først nogle mindeord om afdøde branddirektør Chr. Behrendt, Middelfart, der i mange år havde været en god støtte for samfundet på Nordvestfyn og ved sit forfatterskab og sit arbejde for Middelfart museum i høj grad havde gjort sig fortjent af sin fødeby. I sin beretning omtalte formanden de stigende udgifter ved trykningen af årbogen. Det blev nødvendigt, at samfundet henvendte sig til stiftets kommunale råd og pengeinstitutter for at få nogen støtte i lighed med, hvor der ydedes andre amtssamfund rundt om i landet.

Formanden takkede Assens, Kerteminde og Odense Kommuner for deres støtte til samfundets arbejde. Skattedepartementet havde meddelt, at der ikke var hjemmel for at undtage arealet med Balslevstenen for vurdering og skat. Det vedtoges, at sommerudflugten 1950 skulde gå til Egeskov og Arreskov. I forbindelse med Dansk historisk Fællesforenings årsmøde i København i efter-

II

året 1949 havde der været afholdt et lokalhistorisk kursus, ved dette havde Fyn været stærkt repræsenteret. Dansk historisk Fællesforening har udsat en præmie på kr. 300 for en værdifuld artikel om en bys eller egns forhold under besættelsen, fremkommet i en af de egnhistoriske årbøger inden udgangen af 1952. Stadsskoleinspektør Høirup, Nyborg, opfordrede til at forøge medlems-tallet, og Museumsinspektør Erling Albrechtsen, Odense, slog til lyd for en udgave af fynske stednavne i samarbejde med stednavneudvalget.

Derefter aflagde kassereren regnskab, der balancerede med 10.003,06 kr. og sluttede med en kassebeholdning på 2.134,09 kr.

Til repræsentantskabet genvalgtes lensbaron Berner Schilden Holsten, Langesø, adjunkt Åge Fasmer Blomberg, Langesø, gårdejer Dinesen, Bukkerup, sognerådsformand Gunni Rud, Horne, kredsdyrlæge Philip Hansen, Fruens Bøge, friskolelærer Garnæs Petersen, Refsvindinge, og statshusmand Priisholm, Taa-singe. Revisorerne kontorchef Jepsen, Odense, og førstelærer Rasmussen, Frø-rup, genvalgtes, ligesaa revisorsuppleanten sagfører, cand. jur. Axel Ernst, Odense. Efter generalforsamlingen samledes repræsentantskabet og genvalgte forretningsudvalget.

Inden generalforsamlingen holdt overinspektør ved Nationalmuseet dr. phil. Axel Steensberg foredrag om den fynske bolig gennem tiderne; foredraget var ledsaget af lysbilleder. Dr. Steensberg begyndte med stenalderhuset og på-pegede, at Magnus den Godes saga gav et godt indblik i den fynske bonde-gård, som den så ud i den tidlige middelalder. Det havde været et egetræs-bulhus med midtsuler. Dr. Steensberg redegjorde dernæst for ildstedets betydning og viste grundplanens og bohavets udvikling gennem tiderne. Det inter-essante foredrag havde samlet så mange medlemmer, at Møntergårdens kirke-sal var fuldt besat.

REPRÆSENTANTSKABETS MEDLEMMER

Ahlefeldt-Laurvig-Bille, Gregers, greve, Fjellebro.
 Bagge, Povl, landsarkivar, dr. phil., Odense.
 Beckett, Th., politimester, Middelfart.
 Berner Schilden Holsten, H., lensbaron, Langesø.
 Blomberg, A. F., adjunkt, Langesø.
 Brandt, H., cand. pharm., Faaborg.
 Dinesen, A., gårdejer, Bukkerup pr. Glamsbjerg.
 Ehlert, Knud, læge, Bogense.
 Frederiksen, Svend, gårdejer, Aasum pr. Odense.
 Hansen, Chr., gårdejer, Aarslev.
 Hansen, H. P., gårdejer, Eskildstrup pr. Pederstrup.
 Hansen, Philip, kredsdyrlæge, Fruens Bøge.
 Holck, J., overbibliotekar, Assens.
 Høirup, J., stadsskoleinspektør, Nyborg.
 Kiilsgaard, Chr., tandlæge, Rudkøbing.
 Kristensen, Anders, førstelærer, Rise.
 Larsen, L., statsaut. revisor, Odense.
 Larsen, Svend, museumsdirektør, Odense.
 Marcussen, Ove, museumsinspektør, Svendborg.
 Olsen, P. R., lærer, Salby-Torup pr. Mesinge.
 Petersen, Garnæs, friskolelærer, Refsvindinge.
 Priiholm, K., statshusmand, Gyldenmose (Taasinge) pr. Svendborg.
 Rud, Gunni, sognerådsformand, Horne.
 Seesten, arkivar, Odense.
 Woll, V., fhv. politimester, Kerteminde.

FORRETNINGSUDVALGET

Lensbaron Berner Schilden Holsten, Langesø, formand.
 Stadsskoleinspektør Høirup, Nyborg, næstformand.
 Revisor L. Larsen, Odense, kasserer.
 Adjunkt Blomberg, Langesø, sekretær.
 Gårdejer H. P. Hansen, Eskildstrup
 pr. Pederstrup.
 Friskolelærer Garnæs Petersen,
 Refsvindinge.
 Landsarkivar, dr. phil. Povl Bagge,
 Odense.

Medlemmer af
 skriftudvalget.

IV

Ved salg til medlemmerne af de ældre årbøger m. v. gælder indtil videre følgende priser (henvendelse til sekretæren, adjunkt Blomberg, Gartnerboligen, Langesø):

HISTORISK AARBOG FOR ODENSE OG ASSENS AMTER

Aarboeg 1913—14, 1916, 1920—21: 5 kr. pr. stk., for så vidt eksemplarer haves (udsolgt i boghandelen).

Aarboeg 1915, 1918—19, 1922—34, 1936—38, i alt 18 hæfter: 10 kr., enkelte hæfter 1 kr. (bogladepris pr. hæfte 2 kr.).

Registerhæfte til Aarboeg 1913—25: 50 øre (bogladepris 1 kr.).

Maaløe: Assens gennem 700 Aar: 5 kr. (bogladepris kr. 7,50).

Jacob Madsens Visitatsbog, i Hæfter: 2 kr., enkelte hæfter: 50 øre (bogladepris henholdsvis kr. 3,00, kr. 1,00).

HISTORISK SAMFUND FOR SVENDBORG AMT

Aarboeg 1915—16: 5 kr. pr. stk., for så vidt eksemplarer haves (udsolgt i boghandelen).

Aarboeg 1913, 1917, 1919—37, i alt 18 hæfter: 10 kr., enkelte hæfter 1 kr. (bogladepris 2 kr. pr. hæfte).

Den Reventlowske Skole i 150 Aar: 3 kr. (udsolgt i boghandelen).

Ejnar Pedersen: Friderich Bagger til Julskov: 1 kr. (bogladepris 2 kr.).

Albert Thomsen: Avnslev-Bovense Sognes Historie I (særtryk af Svendborg amt, diverse årgange): 1 kr. (bogladepris 2 kr.).

Løgstrup: Danmarks ældste Præstegaard (særtryk af Svendborg amt): 1 kr. (bogladepris 2 kr.).

HISTORISK SAMFUND FOR FYN S TI FT

Fynske Aarboeger 1939—41: 3 kr. pr. årgang (bogladepris 4,50 kr.).

— — 1942, 1944—45: 3,50 kr. (bogladepris 5 kr.).

— — 1946—48: 4 kr. (bogladepris 5,50 kr.).

— — 1949: 4 kr. (bogladepris 6,00 kr.).

Balslev: Fra fynske Præstegaarde: kr. 3,50 (bogladepris 5 kr.).

Danmarks Riges Breve, Amsudgaven for Fyen og Lolland-Falster, II 1—3: 1 kr. pr. hæfte (ikke i boghandelen).

Blatt: Under vor Haand og Segl: 50 øre.

C. A. Christensen: Historiske Oversigter til Danmarks Riges Breve. 1. hæfte 1250—1305: 50 øre.

For medlemmerne gælder indtil videre følgende prisnedsættelser:

Christine Reimer: Nordfynsk Bondeliv i Mands Minde I—V: 8 kr. (bogladepris 20 kr.). Henvendelse til adjunkt Blomberg, Gartnerboligen, Langesø.

E. Kroman: Skriftens Historie i Danmark fra Reformationen til Nutiden: favørpris kr. 4,50 (bogladepris 6 kr.).

Danmarks Riges Breve kan fås for 8 kr. pr. bind (bogladepris 12 kr.) ved henvendelse til: Det danske Sprog- og Litteraturselskab, V. Boulevard 44, København V.

Dr. Hjelholts Skriftprøver fra Tiden efter Reformationen til Midten af det 19. Aarhundrede. Favørpris kr. 6,80 (bogladepris kr. 8,50).

Nygård: Anvisning til at drive historisk-topografiske Studier. Kr. 0,75.

Kromans, Nygårds og Hjelholts bog, der er udgivet af Dansk historisk Fællesforening, fås portofrit tilsendt efter indbetaling af favørprisen på postgiro-konto 86264, Fortid og Nutid, Landsarkivet, Viborg.

Ved henvendelse til sekretæren, adjunkt Blomberg, Gartnerboligen, Langesø, kan medlemmerne tegne subskription på *Fra Nationalmuseets Arbejdsmark* til reduceret pris (ca. 25 pct. under bogladeprisen).

Ligeledes kan medlemmerne ved henvendelse til landsarkivar Hvidtfeldt, Viborg, tegne subskription på det af Dansk historisk Fællesforening udgivne tidsskrift *Fortid og Nutid* for 6 kr. + portopenge (bogladepris 10 kr.).

Nogle eksemplarer af *Vends Herreds Folkemaal* kan fås til favørprisen kr. 5 (bogladepris kr. 10) hos sekretæren.

Medlemmerne kan subscribere paa *andre historiske amtssamfunds årbøger* til nedsat pris. Man henvender sig til det pågældende amtssamfunds kasserer eller til vor sekretær.

Medlemmer af de lokalhistoriske samfund kan subscribere på det store værk *Danmarks Kirker*, som Nationalmuseet udgiver paa Gads Forlag, for ca. $\frac{4}{5}$ af bogladeprisen. Hvert enkelt amt kan fås særskilt. Under udgivelse er Maribo amt.

VI

I følge paragraf 2 i lov om naturfredning nr. 140 af 7. juni 1937 er alle jordfaste fortidsminder såsom gravhøje, gravpladser, stendysser og bautastene, voldsteder o. lign., gamle befæstningsanlæg samt ruiner fredet; der kan af fredningsnævnene træffes bestemmelse om, at der inden for en omkreds af 100 m fra fortidsmindet ikke må opføres nogen bygning, foretages beplantning eller anden foranstaltning uden særlig godkendelse.

I den anledning anmodes samfundets medlemmer om at have deres opmærksomhed henvendt herpå og gøre deres til, at fortidsminderne bevares på sømmelig måde, og såfremt dette ikke er tilfældet, da straks give meddelelse herom til formændene for fredningsnævnene i Odense, Assens og Svendborg amter, civildommer *Ringberg*, Odense, Dommer *Klingenberg*, Assens, og Dommer *Waage Jensen*, Fåborg.

Forretningsudvalget henstiller indtrængende til medlemmerne at skaffe nye medlemmer. I betragtning af, hvor meget der gives for årskontingentet 4 kr., skulle hvert medlem nemt kunne skaffe mindst eet nyt medlem.

Dansk historisk Fællesforening har udsat en præmie på kr. 300 for en værdifuld artikel om en bys eller egns forhold under besættelsen, fremkommet i en af de egnhistoriske årbøger inden udgangen af 1952.

H I S T O R I S K S A M F U N D F O R F Y N S S T I F T

REGNSKAB FOR ÅRET 1949

INDTÆGTER		UDGIFTER	
Kontant beholdning	1.243,95	Bogtrykkeri og klichéfabrik	4.034,75
Tilskud fra Odense kommune	500,00	Hæfter fra „Det danske Sprog- og Litteratur-	
— - Kerteminde kommune	100,00	selskab	375,00
— - Assens kommune	25,00	Foredrag og forfatterhonorar	656,00
Indvundne renter	47,31	Dansk historisk Fællesforening	121,48
Salg af gl. årbøger etc.	254,45	Udgifter ved udsendelse, porto, fragt, kuverter	
Gave fra branddirektør Behrendt	200,00	m. m.	1.907,72
Kontingenter	7.632,35	Udgifter ved generalforsamling	237,04
		Udgifter ved sommerudflugt	153,57
		Forsikringer	96,00
		Diverse	287,41
		Beholdning:	
		Fyens Landmandsbank	181,20
		Fyens Disconto Kasse	552,36
		Giro	858,62
		Kontant	541,91
			<u>2.134,09</u>
	<u>Kr. 10.003,06</u>		<u>Kr. 10.003,06</u>

Statstilskud er ikke indgået, men forventes at ville indgå.

Odense, den 2. marts 1950

L. LARSEN

Foranstående regnskab er fundet i overensstemmelse med bøgerne, som vi har revideret.

Beholdningerne er os forevist.

Odense, den 10. marts 1950.

H. RASMUSSEN

O. F. JENSEN

INDHOLD

Adjunkt, cand. mag. Aage Fasmer Blomberg: Jens Steen	Side
Sehested	I— 79
Politimester V. Woll: Smaatræk af Livet i Kerteminde i forrige Aarhundrede	80— 90
Lærer Birger Isaksen: Lars Frederiksen	91—117
Dr. phil. Vilh. Lorenzen: Et sydfyenskt Voldsted	118—126
Arkivar, cand. juris Seesten: Christian Behrendt	127—131
Bog anmeldelse	132—133
Foreningsmeddelelser	I—VII

Manuskripter, der ønskes optaget i årbogen, bedes sendt til adjunkt Aa. Fasmer Blomberg, gartnerboligen, Langesø, til hvem også henvendelser i redaktionelle anliggender, samt årbøger og andre skrifter, der sendes til Historisk Samfund, bedes adresseret.